

Brittisk ockupation av Färöarna

Operation Valentine, den brittiska ockupationen av Färöarna under andra världskriget, inleddes efter Operation Weserübung, den tyska invasionen av Danmark och Norge. I april 1940 ockuperade Storbritannien de strategiskt viktiga Färöarna (en del av Danmark) för att förhindra en tysk invasion. Färöarna blev en del av British Northern Garrisons, en ökedja över Atlanten mellan Orkney och Island. Brittiska trupper lämnade kort efter krigets slut.

Bakgrund

Vid tiden för Danmarks kapitulation 1940 hade Färöarna status som amt (län) i det danska riket. Öarnas lokala styre bestod av amtmanden eller länsprefekten Carl Aage Hilbert och en församling, Løgting. På morgonen den 9 april upphörde telegrafkommunikationen mellan Danmark och Färöarna abrupt, men radion rapporterade snart om kapitulationen till Färöarna. Valdemar Lützen hade varit brittisk hederskonsul i Färöarnas huvudstad Tórshavn i 30 år.

Efter erfarenheterna från första världskriget ansåg vissa tyska sjöstrateger, särskilt viceamiral Wolfgang Wegener, att en defensiv sjöstrategi var fel och att det bästa sättet att använda tysk sjöstyrka vore att gå till offensiv i sjökrigföring mot Storbritannien. Wegener och hans lärjungar hävdade att Tyskland först kunde få obegränsad tillgång till öppet hav efter erövringen av Norge, Shetland, Färöarna och Island, så för att kringgå Storbritanniens marina järngrepp var skandinavisk neutralitet irrelevant. År 1925 hade Wegener utvecklat sina idéer, vilka publicerades i boken *Die Seestrategie des Weltkrieges 1929*. Wegeners idéer kom att genomsyra tysk flottplanering, även om de inte var uttryckligen riktade mot Storbritannien förrän våren 1938. Tydligt var den brittiska amiralitetet omedveten om ett sådant tyskt intresse i Skandinavien förrän i april 1939 då "*Hans Majestäts regerings chefsrådgivare*", Robert Vansittart, uppmärksammade First Sea Lord, amiral Backhouse, på Wegeners bok.

Efter invasionen och ockupationen av Danmark den 9 april 1940 höll premiärministrarna Neville Chamberlain och Paul Reynaud samma eftermiddag ett möte med det anglo-franska högsta krigsrådet i London. SWC höll med om att lämpliga åtgärder skulle vidtas för att ockupera Färöarna. Nästa dag skrev amiralitetets förste lord, Winston Churchill, till förste sjölorden, amiral Pound: "*Vi måste också utnyttja våra fördelar på Färöarna*"

Ockupation

För att förhindra att tyskarna använde Färöarna som bas för kryssare och ubåtar som kunde delta i handelsräder, inledde brittiska styrkor Operation Valentine. Den 11 april sattes systerfartygen HMS Havant och HMS Hesperus från 9:e jagarflottiljen i Home Fleet in för att undersöka den lokala politiska situationen i Tórshavn. Även den 11 april utsåg vice marinchefen Tom Phillips överstelöjtnant Thomas B.W. Sandall att leda en grupp Royal Marines, Force Sandall, och bege sig till Färöarna för att göra försvarsförberedelser vid Kongshavn (nuvarande Runavík) på Skálafjørður och i Tórshavn i samarbete med prefekt Hilbert. Force Sandall bestod av 13 officerare och 180 män från Royal Marines och var utrustad med två 3,7" haubitsar. Den tog ombord Royal Navy-kryssaren HMS Suffolk vid Scapa Flow. Gruppen inkluderade en ny brittisk konsul i Thorshavn, Frederick Mason. Samma dag, med ilska som svepte över landet och huvudtyngden föll på amiralitetet, talade Churchill till "*ett oroligt och upprört underhus*". Han meddelade att Färöarna skulle ockuperas,

Vi ockuperar just nu Färöarna, som tillhör Danmark och som är en strategisk punkt av stor vikt, och vars folk visade all vilja att ta emot oss med varm aktning. Vi ska skydda Färöarna från alla krigets strängheter och etablera oss där bekvämt via sjöväg och luft tills den stund kommer då de ska överlämnas till Danmark, befriade från det usla herrskap de har kastats in i av tysk aggression. Den 12 april var HMS Suffolk på väg till Färöarna. Ett meddelande sändes på BBC:s radio. Ett flygplan från Royal Air Force (RAF) sågs över färöarnas huvudstad Tórshavn samma dag. Den 12 april genomförde de två Royal Navy-jagarna HMS Havant och HMS Hesperus ubåtsjaktoperationer innan de gick in i Tórshavn. Efter ett möte med prefekt Hilbert och Kristian Djurhuus (ordförande för Løgtinget) sammankallades ett krismöte i Løgting samma eftermiddag. Självständighetsvänliga medlemmar försökte förklara Färöarnas självständighet från Kungariket Danmark men blev nedröstade. Ett officiellt tillkännagivande gjordes senare som tillkännagav ockupationen och beordrade nattlig mörkläggnings i Tórshavn och grannorten Argir, censur av post och telegrafi samt förbud mot användning av motorfordon under natten utan tillstånd. Den 13 april eskorterades HMS Suffolk in i Tórshavns hamn av jagarna Havant och Hesperus. Överste T. B. W. Sandall och Frederick Mason träffade sedan den danske prefekten Carl Aage Hilbert, som svarade med vad Sandall uppfattade som en formell protest, även om han hävdade att han på grund av Danmarks ockupation inte formellt

kunde representera den danska regeringen. Han accepterade britternas villkor med motiveringen att de inte skulle försöka lägga sig i öarnas inre angelägenheter. En formell protest gjordes av Løgting.

Efterföljande händelser

Den färöiska flaggan

Efter att Tyskland ockuperat Danmark tillät inte längre den brittiska amiralitetet färöiska fartyg att föra dansk flagg. Detta var av betydande betydelse med tanke på fiskeflottans betydelse för färöarnas ekonomi. Efter intensiva diskussioner mellan de brittiska ockupationsmyndigheterna, de färöiska myndigheterna och den danska prefekten, samt samtal mellan Storbritanniens utrikesdepartement och Danmarks ambassad i London, erkände de brittiska myndigheterna den 25 april 1940 den färöiska flaggan – **Merkið** – som Färöarnas civila flagga.

Lovat Scouts

Faroes Force ersattes den 27 maj av soldater från Lovat Scouts, ett skotskt regemente. Färöarna utsattes för sporadiska attacker av Luftwaffe-flygplan men en invasion försöktes aldrig. Drivande sjöminor visade sig vara ett betydande problem och ledde till förlust av många fiskebåtar och deras besättningar. Trålaren Nýggjaberg sänktes den 7 mars 1942 nära Island; 21 färöiska sjömän dödades i den största förlusten av färöiska liv under kriget. Färöiska fartyg hissade färöisk flagga och målade FAROES / FØROYAR på fartygens sidor för att Royal Navy skulle identifiera dem som "*vänliga*". År 1942 ersattes Lovat Scouts av Cameronians (Scottish Rifles).

Psilander-affären

Den 20 juni 1940 anlände sex svenska örlogsfartyg till Färöarna. Fyra, HSwMS Psilander, Puke, Romulus och Remus, var jagare köpta från Italien och på väg till Sverige. Den femte, passagerarfartyget Patricia, hade använts för att ta jagarbesättningen till Italien och tog civila passagerare tillbaka. Den sjätte, tankern Castor, hade byggts om till marin status för att bunkera fartygen. Royal Navy beslagtogs alla fartyg under beväpnat hot och flyttade dem till Orkney. Även om Sverige var neutralt och inte i krig, fruktade Storbritannien att Tyskland skulle

beslagta fartygen om de fortsatte till Sverige. Efter politiska förhandlingar säkrade Sverige deras återkomst. Royal Navy hade plockat ifrån utrustning och orsakat skador på fartygen, för vilket Storbritannien senare betalade ersättning. Den svenske befälhavaren kritiserades av andra svenska officerare för att ha gett upp fartygen utan motstånd.

Civil förvaltning

För att förhindra inflation överstämplades danska kronsedlar i omlopp på öarna med en märkning som angav deras giltighet endast på Färöarna. Den färöiska krónan (tekniskt sett den danska kronan på Färöarna) fastställdes till 22,4 kronor per ett pund sterling. Nödsedlar gavs ut och färöiska sedlar trycktes senare av Bradbury Wilkinson i England.

Flygplats

Det enda flygfältet på Färöarna byggdes 1942–43 på ön Vágur av Royal Engineers under befäl av överstelöjtnant William E. Law. RAF Vágur användes för tankning, service och som nödlandningsbas på Nordatlantens flygfärje. Efter kriget övergavs den och återöppnades som den civila Vágur-flygplatsen 1963. Majoriteten av den brittiska personalen på Färöarna var stationerad på Vágur och arbetade mestadels med byggandet av flygfältet. Drivkraften på vänster sida var i full styrka på vägarna på ön Vágur tills brittiska trupper lämnade Färöarna.

Dödsfall

Mer än 200 färöiska sjömän miste livet till sjöss under andra världskriget, de flesta på grund av kriget. Ett monument till deras minne står i Tórshavns kommunalpark. Flera färöiska fartyg bombades eller sänktes av tyska ubåtar eller av drivande sjöminor. Färöiska fiskefartyg fiskade havet nära Island och runt Färöarna och transporterade sin fångst till Storbritannien för försäljning. Minst en flygolycka orsakade brittiska dödsfall. Fem av en besättning på sex omkom i en krasch med ett RAF-flygplan den 9 november 1942. Från 1944 minskades den brittiska garnisonen avsevärt.

Efterspel

En plakett restes av brittiska veteraner i Tórshavns domkyrka som uttrycker tack för den vänlighet som färöarna visat dem under deras närvaro. Ungefär 170 äktenskap ägde rum mellan brittiska soldater och färöiska kvinnor; den brittiske konsuln, Frederick Mason (1913–2008), gifte sig också med en lokal kvinna, Karen Rorholm. Under ockupationen fick Løgting

fulla lagstiftande befogenheter, om än som en åtgärd med tanke på ockupationen av Danmark. Även om Island i den isländska folkomröstningen 1944 blev en självständig republik, vägrade Churchill att acceptera en förändring av Färöarnas konstitutionella status medan Danmark fortfarande var ockuperat. Efter befrielsen av Danmark och slutet på andra världskriget i Europa upphörde ockupationen i maj 1945 och de sista brittiska soldaterna lämnade i september. Erfarenheten av självstyre under kriget gjorde att en återgång till den förkrigsstatus som amt (län) var orealistisk och impopulär. Folkomröstningen om färöisk självständighet 1946 ledde till lokal autonomi inom det danska riket 1948. Det största påtagliga tecknet på den brittiska närvaron är landningsbanan på Vágur flygplats. Andra påminnelser inkluderar sjökanonerna vid fästningen Skansin i Tórshavn, som tjänade som brittiskt militärhögkvarter. Efter ockupationen ökade antalet multipel skleros på Färöarna, något som amerikanska och tyska neuroepidemiologer som John F. Kurtzke och Klaus Lauer tillskriver närvaron av ockuperande brittiska soldater som återhämtade sig från multipel skleros på öarna. År 1990 organiserade den färöiska regeringen British Week, en hyllning till 50-årsjubileet av den vänskapliga ockupationen. Firandet närvarades av HMS Brilliant och en Royal Marines-orkester. Sir Frederick Mason, den tidigare brittiske krigskonsuln på Färöarna, var också närvarande, 76 år gammal.